

**Mõtted,
mida ei avaldatud Maalehes:
Peeter Ernitsa intervjuu filosoof Mart Raukas'ega.***

Ma olin laps ja kolhoosi jaanipeol osutati mulle näpuga mehe suunas, kelle kohta öeldi halvustavalt, et too varjas metsavendi. Mul on meelde jäänud, et ütleja häälväris. Selles oli segunenud hirm ja viha inimese ees, kes on massist teistmoodi. Inimese ees, kes ei lähe kaasa peavooluga.

Kus on praegu Tiit Madisson? Ja kes on need, kes ta iseseisvas Eestis vangi organiseerisid? Ma tunnen neist ühte – praeguseks kõrgele tõusnud karjääriametnik. Muidugi on Madisson karuste maneerideedega inimene, aga panna Eesti vabadusvõitluse üks ikoone taas trellide taha ja ütelda vihaga: „Panin tüübi kinni!“...

Madisson oli tegelikult EV-s poliitvang. Kas see, mida ta ütles Eesti iseseisvuse kohta, oli vale?

Te tunnete ennast samasuguse mehena kes metsavendi varjas?

Vastupidi, minu ülesanne on teha asju avalikuks neist teatud viisil rääkides, nagu ma neid mõistan. Olla teatud liiki peegel, mille abil inimesed näevad iseendeid ja meie aega. Võrdlused ja analoogiad, eelkõige klassikalise helleeni kultuuriga – see on minu meetod. Ehk on see kõverpeegel, tahtlik liialdus, kuid see aitab mul selgitada paremini erinevusi mida tajun.

Kellele te neid asju selgitate?

Väga erinevatele seltskondadele: Kevadel kutsuti mind esinema kõnega Estonia Kontserdisaalis 550 pankurile teemal „Mis on tähtsam kui raha?“. Ma rääkisin neile Soloni reformidest ja Seisachteiast – halbade laenude maharaputamisest, sellest, et võlg ei ole alati võõra oma, nagu meil hardalt usutakse. Mõnikord on õiglane tegu ebaõiglane võlg kustutada. Saalis valitses hauavaikus. Terve päeva oli neile räägitud sellest, kuidas laenu anda ja kuidas võlga protsentidega sisse kasseerida. Sügisel selgitasin samalt lavalt IRL liikmetele, miks elukutselised poliitikud on sotsiaalne väärustus, mis oli antiik-demokraatia olemus ning milliseid teadmised ja isikuomadused pidid olema strategosel – kaitseministril. Esinemine ja rääkimine on minu põhitöö.

Miks just klassikaline-helleeni kultuur on selleks peegliks?

Igasugune klassika on aktuaalne nii täna kui homme... seepärast klassika ongi klassika. Miks peaksime tundma ennast vaesemana kui me tegelikult oleme? Meiega on suured eeskujud ning ajaloo võrratu kogemus. Klassikaline helleeni

kultuur on mulle kodune ja omane. See on Euroopa kultuuri vundament. Uurin praegu ka Pärsia kultuuri.

Klassikalise helleeni kultuur kannab eneses inimlikkuse ja humaansuse väga sügavaid vorme. Rooma skulptuuri ei erista kreeka skulptuurist mitte niivõrd materjal, mitte see et mehed olid kujutatud muskulatuursemalt. Erinevus on temaatiline: Helleeni skulptuuridel näeme, et tüdruk hoiab lille käes. Lihtsalt hoiab. See skulptuur on inimelu ülistamine tema hapruses ja hetkelisuses – ja seetõttu oluline igal ajal, sest elu on habras. Kreeklased mõistsid ja väljendasid seda väga hästi.

Palju sellest tänaseks alles on?

Me tunnistame praegu klassika kadu. Nagu üks mu kolleeg Oxfordist hiljaaegu mulle ütles: Kreeka-rooma klassikalist ideaali tajutakse praegu võõra ja koguni vaenulikuna. Ka akadeemilistes ringkondades on toimunud olulised nihked. Klassika teemadega muidugi jätkuvalt tegeletakse, aga sageli ajastu- ning projektisobilike vaatenurkade alt.

Mis Eestis on valesti?

Ma mõtlen seoses Eestiga mitte niivõrd „valesti“-„õigesti“, kui võrd „hästi“ - „ilusasti“ mõistetes. Me võrdleme sageli omavahel asju ja olukordi. Vale ja õige asetsevad enamasti ühel tasandil. Parem ja ilusam võivad viidata aga just olulistele taseme erinevusele.

Midagi võib olla palju ilusam ja parem, teistest kaugelt üle. Kreeka keelne „kalos“ tähendab just head üldises tähenduses.

Kui te näiteks vaatate kuulsa skulptori Pheidiase metoopesid – nendes on niipalju liikumise ilu! Ja võrdlete väljaheitega klaaspurgis, mida Tartu ühes muuseumis eksponeeritakse - siis võite te tajuda mingi kultuuri ja ajastu määratud üleolekut.

Sarnaselt, kui öeldakse, et praegused erakonnad ja valimissüsteem Eestile sobib, et see on meie jaoks õige, siis jah – võimalik, et sobib, on õige. Ehk pole see ütlus vale.

Kuid sõnad „demokraatia“, „hüve“, „vabadus“, mida seejuures kasutatakse, toovad mul elavalt silme ette pildid sellest, kuidas neid väljendeid ühes teises kultuuris algselt kasutati ning see erinevus on rabav ja mitte meie aja kasuks.

Kas Eesti meedia on vaba?

Meediaväljaanded on nagu tänavavõrgustik, mis piiritlevad keskväljaku – selle kus asub igamehe avalik ruum. Peamised meediaportaalid ja väljaanded kujundavadki avaliku ruumi nagu linnal tekkib keskväljak. Klassikaline agora näiteks tähistas väga kindlalt piiritletud ala, kus kehtisid erilised avalikuse seadused ja hea tava reeglid.

Erameedia omanik võib raha tasku pista, kuid ta ei saa agoraal meelevaldselt laiutada, sest siin kehtivad reeglid – kaasa arvatud igamehe õigus. See mida

postitati, missugused teated välja pandi ei sõltunud ühe eraomaniku meelevallest, kes agoraal oma suurt müügiputkat oli laiendanud. Klassikalisel perioodil oleks mõeldamatu olnud, et üks linnakodanik maksab kinni oma mainekampaania ja suur erameedia portaal riputab Agoraa tema pilte laialt täis, kostitades avalikust poolteist kuud suhtekorralduslike lärmakate uudistega tolle tegelase kohta. See oleks olnud avalikuse oluline riive, teise õigusel laiutamine, agoraal asuvale rahvale näkku sülitamine.

Või võtkem teema, nagu meie ajakirjanike erapoolikus ja topeltmoraal: Kui Galojan välismaale pages oli meedia tal kannul - iga tema sammu Inglismaal jahtimas. Nüüd kus Krossi Interpol üle ilma taga otsib ei leidu ühtegi Eesti ajakirjaniku, kes tema asja Lyoni täpsemalt uurima lähetataks.

Ehk veel näiteid: Delfi kirjutas hiljuti, kui suured olid Urmas Paedi Mandela matustele mineku kulud. Sõnagi ei räägita sellest, kui suured olid veidi varem Ukraina mõjutuskampaania ja sinna Eestist kohalesõitnute kulud. Või kui palju on Eesti panustanud Shakasviili aegsesse Gruusia projekti? Me teame, et Shakasviili režiim pani toime inimsusevastaseid kuritegusid. Kes meie ametnikest teda nõustas, kellel lasub kaasvastutus?

Ja veel üks näite: Soomlaste MTV3 avaldas hiljaaegu kummastava uudise sellest, kuidas Soome ajakirjanikud avastasid Eesti riigi kõrgeima juhtkonna salaja Soome metsas mingi seltskonnaga kohtumas. Rahvas teadis, et üks juht viibib Kadriorus ja teine Stenbocki majas. Oleks mõni ajakirjanik Eestist seejärel võtnud seda naljakat teemat natuke uurida, et miks, kellega või miks salaja? Teha nägu, et uudist pole olnud. Topeltstandardid, silmade kinni pigistamised. Agoraal praalimine... ajakirjaniku kutsetikast taganemine. Hirm kaotada töökoht. See on meie meediaruum praegu.

Te mainisite topeltstandardeid.

Ja, topeltstandardid lõhuvad ühiskonna tervist, on märk haigusest. Neid tuleks vaadata samamoodi, nagu arst mädapaiseid. Topeltstandardeid tuleks eristada lähisuhetest. Igaüks saab aru, et oma lähedastega käitume me teisiti kui mitte nii lähedaste inimestega. Ka on mõistetav, et mis oli lubatud Jupiterile, polnud lubatud härjale. Need on mõistlikud eristused.

Samas, kõigile inimestele peaksid laienema inimlikkuse kõige üldisemad sentimendid. See on hoiak, mida klassikaline kreeka tragöödia, näiteks Sophoklese Antigone meile õpetab. Kas poleks loomulik, et Eesti president ja välisminister avaldaksid kaastunnet erinevates maades hukkunud laste suhtes ja reageeriksid inimõiguste rikkumistele tormiliselt mitte üksnes Venemaal vaid ka USA-s?

Te olete kritiseerinud elukutselisi poliitikuid?

Jah, mulle elukutseline poliitik ei meeldi. Mulle ei meeldi ka ringikujulised ruudud. Asjad ja fraasid, mis on ebardlikud ja ebaloogilised. Just seepärast ei meeldi.

Palun selgitage!

Professionaalne tähendab üldjuhul – osav, elukutseline, aga teatud asjad kuuluvad inimloomusesse ning poliitilisus on üks nendest. Inimloomust ei saa muuta elukutse valdkonnaks. Inimene on sotsiaalne olend. Vaba inimene on lisaks sellele veel poliitiline olend – oma loomult, karakteri tüübilt. Vabadus ja karakter on eetilise-poliitilised määratlused, mitte füüsiline või bioloogiline eripära - me pole vabad ju looduseadustest!

Sel suvel TÜ Metsaülikoolis tegi üks osaleja ootamatu ettepaneku, et inimesed võiksid koos midagi teha. See oli naljakas ettepanek selles mõttes, et te lähete loomaaeda, vaatate linde puuris ja ütlete – need linnud võiksid nende tiibadega midagi teha! Sotsiaalsus ongi inimeste loomuses nagu lendamine. Ütelda – linnud võiksid tiibadega lennata! Ja vabadus sisaldub teatud karakteriga inimeste loomuses.

Kus iganes kerkivad esile elukutselised poliitikud – on see ühiskonna haiguse märk. Nagu vähkkasvaja, mis laieneb elaval organismil. Soloni ja Kleisthenese reformid tegid lõpu elukutselistele poliitikele ja poliitilistele jõukudele. Need kuulsad reformid tahusid inimloomuse välja sama autentsusega nagu seda tegi Pheidias marmoriga. Klassikaline helleni kultuur esindab inimloomust selle kõrghetkel. Seepärast toimib ta etalonina kõikide aegade, ka praeguse hetke tarbeks.

Miks mitte poliitilisust professionaliseerida?

Lubage, ma toon sellise näite: Inimese kui bioloogilise olendi loomuses on saada järglasi. Oletagem nüüd, et teie maja ukse taha ilmub neli meest, kes teatavad, et nad on... professionaalsed viljastajad ja teevad selle töö teie eest ära. Aga, et meil on esindus-demokraatia, siis on teil õigus valida, keda te nendest neljast mehest volitate seda toimingut oma perekonnas sooritama.

Niisamuti on poliitilise eneseväljendusega. 5 saj Ateenas oli peaaegu kogu vaba ja haritud elanikkond mingi aeg parlamendi liikmed – üks viiesajast. Periood kestis aasta, tasu oli keskmine töömehe palk. 10 aasta jooksul ei olnud sul parlamenti enam asja – võimaluse pidid saama ka teised kaaskodanikud. Tegemist on täiesti teistmoodi mõtte ja sentimentidega tänase päevaga võrreldes. Elukutseline poliitik laiutab teise mehe õigusel.

Demokraatia olemus on siis - roteeruvus?

Ja, demokraatia olemus on roteeruvus. Olla mingi perioodi parlamendi liige – see on iga vaba ja normaalse inimese igameheõigus. Ja väga oluline on, et vaba inimene seda realiseerida saaks. Nii temale endale, kui kogu ühiskonnale.

Näikes selline mõtteeksperiment: Parlamendi täiskogu oleks praegusest suurem - 300-500 inimesest. Neile makstakse keskmist tasu, sest nende töö ei nõua erioskusi. Volituste periood vältaks aasta. See oleks nagu armeekohustus. Auasi ja midagi, mida sa ühiskonna liikmena läbi pead tegema. Sinu panus oma riigile, sotsiaalne küpsemine. Ja oletagem, et ei oleks valimisi - Parlamendi liikmeks

saab kodanik roteeruva juhuvaliku läbi, eeldusel, et ta 10 aasta jooksul pole juba olnud selles rollis. Igapäeva tööd teeks roteeruv kümnendik ja oluliste asjade puhul kasutatakse täiskogu või rahvahääletust. Meil propageeritakse e-hääletusi. Palun väga – tehke referendumeid! Las rahvas otsustab! Seda kardetakse.

Sootuks teine on ekspertide tasand nagu sõjaväe ülemjuhataja, spetsialistid... jt, keda tuleks väga hoolikalt valida teadmiste ja isikuomaduste järgi. Igaüks saab aru, et hambaarste ja lennukikomandöre pole mõistlik ametisse nimetada roteeruva juhuvaliku läbi. Neile tuleks ka hästi maksta, vastavalt nende oskustele.

Enamikus demokraatiaks kutsutud riikides on klassikalise demokraatiaga võrreldes segamini aetud see, mis eeldab lihtsalt normaalne inimene olemist, milles väljendub inimese poliitiline loomus ning see, mida tähendab olla mingis valdkonnas erioskustega spetsialist. Me ei vaja elukutselisi poliitikuid. Seepärast ongi elukutselised poliitikud sotsiaalne väärustus.

Milline on see inimtüüp, kes meil võimueliidi moodustab?

Klassikalise helleenliku arusaamise järgi on karakter see mis määrab kes sa oled ja kelleks sa saada võid. On teatud inimtüübid, kes on kõikidel aegadel kasutatavad korralduste kuulekate elluviijatena. Need inimesed on valmis olema üksipuha mille ja kelle teenistuses.

Kujutame ette, et mingi ajamasin haaraks meie praeguse valitsuse ja parlamendi täiskogu kaasa nagu Hiina kiirrongi kapsli ja paiskaks selle tagasi... sügavasse nõukogude aega. Kas oleks vale oletada, et peale mõningast ehmatus kohanevad kapslist väljatulijad ümbritsevate oludega ülikiiiresti ja asuvad okupatsiooni režiimiga mitte ainult koostööle, vaid ka selle võimuametitesse pürgima?

Põhimõtted ei loe midagi. Neid võib deklareerida ja vahetada nagu kostüüme. Aga karakter määrab selle, kes sa oled. Klassikaline kreeka tragöödia õpetab meid seda märkama.

Kas globaalses maailmas saab üldse suveräänsest rahvusriigist rääkida? Eesti on liiga väike, et olla sõltumatu.

Kui nii, siis ehk tuleks sellest avalikult ja rahulikult rääkida? Et see on meie tegelikkus – me ei ole sõltumatud ja päris õiget riigi mõõtu välja ei anna. Selles tõdemuses poleks midagi alandavat. Vastupidi – ausus ülendaks meid.

Maailmas on tohutul hulgal suguharusid, rahvusrühmi, rahvuseid. Enamik neist ei moodusta isegi autonoonseid ühendusi, rääkimata riigist. Paljud nendest, kes moodustavad riigi pole riigi mõttes iseseisvad.

Te tunnete hästi Kreekat ja kreeklasi. Räägite kreeka keelt. Kas kreeklasi peaks aitama võlgu maksta?

Kuitahes palju Kreeka ei võlgneks ülejäänud maailmale, ei suuda maailm kunagi tasuda võlga klassikalise helleenliku kultuuri ees.

Ma pean silmas kas Eesti peaks Kreekat aitama?

Neid laenupakette ei tohiks Kreeka abipakettideks nimetada.

Nii et Kreeka abistamisel pole mõtet?

Kui me anname haigele abi, siis tema tervis peaks muutuma üldjuhul paremaks. Me näeme, et abile vaatamata muutub Kreeka ühiskond üha haigemaks: massiline tööpuudus, keskklass on vaesunud, koguni nälg. Kreeka parlamendiliige saab jätkuvalt 8000 eurot kuus, kuid kõikjalt mujalt on kokku tõmmatud.

Paljud Kreeka poliitikud-parlamendiliikmed sõidavad ringi soomustatud autodes ja omavad isiklikke turvameeskondi. Kas ei meenuta see pigem maffia kui rahvaesindaja elustiili? Oma algavas TV sarjas Gordioni Sõlm räägin ma nendest asjadest põhjalikumalt.

Kreekaga võrreldes on Eesti Euroopa Liidu pailaps. Riigivõlg on minimaalne, Brüssel kiidab.

Las ma räägin teile ühe loo: Meie klassis oli kena tüdruk kelle isa oli ühe suure ettevõtte peainsener. See tüdruk käis kehvasti riides, klassiõhtutele ta ei tulnud, kuna tal polnud midagi selga panna. Tema insenerist isal oli kinnisidee osta endale uus Volga. Selline läikivmust ja kroomitud, millega sõitsid ministrid. Mustal turul oli masin saadaval, kuid maksis meeletu raha. Aga isal oli kinnisidee, kuidas kõik talle järele vaatavad ja kiidavad. Mustale Volgale järele vaatamise nimel oli ohverdatud kogu perekonna normaalne elukorraldus ja kehtestatud karm kokkuhoiupoliitika.

Olete vandenõuteooria pooldaja?

Iseenesest on sõna „vandenõuteooriad“ kasutus päris naljakas: On olemas vandenõupraktikad. Maailmas on hulk vandenõusid ellu viidud: Julius Caesar tapeti vandenõu praktika läbi. Nüüd, kui on olemas vandenõupraktikad, siis miks ei võiks neid uurida teoreetilisel tasandil? Teaduslike meetoditega. Mis on halba vandenõusid uurivates teooriates?

Käibesse on aga läinud selle sõna teatud erikasutus, millega blokeeritakse arutelusid. Tegemist on kommunikatiivne stopkaardiga. Märguanne, et ollakse astunud tabudeemade ringi. Mõned aastad tagasi pidasin ühel filosoofiakonverentsil ettekande „Küsimustest, mida me ei esita“. On hulk asju mille kohta eeldatakse et me neid teatud olukordades ei küsi. Juba lapsena õpetatakse meile mida ei tohiks seltskonnas avalikult küsida.

*Intervjuu on tehtud 2013. aasta novembris ja 2014. aasta jaanuaris teatas Peeter Ernits, et seoses intervjuuga on „...väga inetud intsidendid leidnud aset toimetuses...“. Selle korrektuuri järgest avaldamisest Mart Raukas keeldus.